

Eski Türkçe *ele-*'den Çağdaş Uygurca *elley'*e

Zemire Gulcalı*
(Bilecik - Türkiye)

Özet

Türk dilinin farklı tarihî dönemlerinden Çağdaş Türk dillerine ulaşan sözcüklerin anlam ve şekil bakımından karşılaştırılması Türkçenin geçmişten günümüze kadar uzanan bütünlüğünü ortaya koymak için büyük önem arz eder. Günümüzden binlerce yıl öncesinde kullanılan sözleri gerek çağdaş Türk dillerinde gerekse Türk dillerinin farklı ağızlarında görmek mümkündür. Özellikle, en eski metinlerde bile nadir rastlanan ve Çağdaş Türk dilleri arasında da pek yaygın olmayan veya şeklen ve anlamsal olarak değişime uğrayan kimi sözler Türkçenin eskiliğinin ve devamlılığının göstergesidir. Türkçenin en eski metinlerinde geçen bir kısım sözcükler çeşitli araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir; tarihî eserlerin söz varlığı ile günümüz Türk dillerinin söz varlığı bazı karşılaştırmalı çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmalar sonucunda günümüz Türk dillerindeki eskicil sözcüklerin kökeni aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Çağdaş Uygurcada çok özel bir yeri olan *elley* sözünün kökeninin Eski Türkçe *ele-* filine dayandığını açıklamaya çalışacağım. *ele-* filinin geçtiği ilk metin VIII. yüzyıldan kalma Dongoyın Şiree yazıtı olup Uygurca Budist eserlerdeki örnekleriyle devam etmiş ve günümüz Uygurcasına kadar ulaşabilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Eski Uygurca, Çağdaş Uygurca, Dongoyın Şiree yazıtları, *ele-/ele, elley*.

Abstract

From Old Turkic *ele-* to Modern Uyghur *elley*

Comparison of the meaning and form of the words which from different historical periods of Turkish language reached to Modern Turkic languages has great importance for revealing the integrity of Turkic from past to present. It is possible to see the words used thousands of years before today in both modern Turkic languages and in different dialects of Turkic languages. In particular, some words that are rare even in the oldest texts and which are not very common in modern Turkic languages or that have changed in form and semantically are

---

* zemire.gulcali@bilecik.edu.tr; Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi; ORCID ID: 0000-0001-8655-9726.

indications of the oldness and continuity of Turkic. Some words in the oldest Turkic manuscripts have been evaluated by various researchers. The vocabulary of historical monuments and vocabulary of modern Turkic languages have been the subject of some comparative studies. As a result of these studies, it is tried to clarify the origin of old words in modern Turkic languages. In this study, I will try to explain that the origin of the word *elley*, which has a very special place in modern Uyghur, is based on the Old Turkic *ele-*. The verb *ele-*, first attested in the inscription of Dongoin Shiree dating from the VIII century and continued with examples of Uyghur Buddhist works and reached to the present Uyghur language.

Key Words: Old Turkic, Old Uyghur, Modern Uyghur, Dongoyın Şiree Inscription, *ele-/ele, elley*.

GİRİŞ

ياخشى ئاتا باليسى غېرىپ بولۇر قۇل بولماس،
ئەللەي بالام ئەللەي ..... (قۇمۇل ئەللەي ناخشىسىدىن)

Yaxşi ata balisi géríp bolur, qul bolmas,
Elley balam elley.... (Qumul Elley Nahşisidin “Kumul Ninnisinden”)

Köktürk yazıtlarının bulunup Türklere ait olduğu tespit edilmesi ile birlikte Türklerin ilk yazılı kaynakları VI-VII. yüzyıllara kadar uzanmıştır. Hem Türk tarihi hem de Türkoloji bakımından büyük öneme sahip olan bu yazıtlar üzerindeki çalışmalar her geçen gün artmaktadır. İster eskiden bulunup incelenen yazıtlar üzerindeki yeni yayınlar ve düzeltmeler olsun, ister yeniden bulunmakta olan yazıtların keşfiyle başlayan yeni araştırmalar olsun Türk tarihi ve Türk dili için önemli katkılar sunmaktadır. Türkçenin ilk ve en kapsamlı söz varlığı bu metinlerde görülür ve Eski Türkçenin ikinci evresi olan Uygurca döneminde daha da zenginleşir. Bu söz varlığı hazinesi aynı zamanda, çağımızda oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk dillerini/lehçelerini birbirine bağlayan temel unsurlardan biridir. Günümüzden binlerce yıl öncesinde kullanılan sözleri gerek çağdaş Türk dillerinde gerekse Türk dillerinin farklı ağızlarında görmek mümkündür. Özellikle, en eski metinlerde bile nadir rastlanan ve Çağdaş Türk dilleri arasında da pek yaygın olmayan veya şeklen ve anlamsal olarak değişime uğrayan kimi sözler Türkçenin eskiliğinin ve devamlılığının göstergesidir.

Türk dili tarihî dönemlerinden Çağdaş Türk dillerine ulaşan sözcüklerin anlam ve şekil bakımından karşılaştırılması Türkçenin geçmişten günümüze kadar uzanan bütünlüğünü ortaya koymak

için büyük önem arz eder. Türkçenin en eski metinlerinde geçen bir kısım sözcükler çeşitli araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir; tarihî eserlerin söz varlığı ile günümüz Türk dillerinin söz varlığı bazı karşılaştırmalı çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmalar ışığında günümüz Türk dillerindeki eskicil sözcüklerin kökeni aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ben de bu çalışmamda Eski Türkçe metinlerde geçen *ele-* fiilinden hareketle Çağdaş Uygurcada çok özel bir yeri olan *elley* sözünü açıklamaya çalışacağım. Aşağıda *ele-* fiili ve onun türevlerinin geçtiği metinler ve yapılan çalışmalar kronolojik sırayla verilecektir:

I. Köktürkçe Metinler:

- Dongoyın Şiree yazıtında:

Moğolistan Devlet Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Bölümü keşif heyeti Temmuz 2010'da Moğolistan'ın Sühbaatar aймаğına bağlı Tüvşinşiree sum civarında Eski Türklere ait bir kültür kompleksi bulur (Tumen et al. 2010:169; Mönkhtulga 2016: 189'a göre). Bu kültür kompleksinde yer alan Köktürkçe dikili taşların keşfi ise ekibe 2011'de katılan, Moğolistan Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü araştırmacısı Dr. Ts. Bolorbat tarafından gerçekleşir (Bolorbat, Mönkhtulga 2014, 95; Mönkhtulga 2016: 189'a göre). 2013 yılının yaz ayında bu sahada incelemeler başlar; bulunan taşların sayısı 13-14 civarında olup çok azında yazı olmakla birlikte kimi taşlarda damgalar da yer alır; yazıtlar içinde en uzun olanının baş tarafında Eski Türk kağanlığının simgesi olduğu düşünülen dağ keçisi damgası, bunun alt kısmında ise 3 satırlık yazı bulunur. Yazıt metnini ilk kez çözümleyip inceleyenler T. Osawa ve R. Mönhtulga olmuştur (Mönhtulga - Osawa 2015, Ölmez 2017, 164'e göre). Aynı ekibin 2013'ün Ağustos ayında metinleri tekrar incelemesiyle birlikte Dongoyın Şiree Kültür kompleksinde bulunan 3 yazıtta toplam 72 satır, 3857 harf, 1993 kelime ve 86'den fazla damga yer alır (Mönkhtulga - Osawa 2015, 53, Mönkhtulga 2016, 187-189'a göre). Anıtların üzerine kazınan metinlerin paleografik özellikleri, damgaların şekilleri, kompleksin temel yapısı ve mezar kalıntısının döşemelerindeki tasvirlerden yola çıkarak bu kompleksin MS 735-745 yılları arasında, II. Köktürk Kağanlığı döneminden soylu bir

adamın anısına hazırlandığı düşünülmektedir (Mönkhtulga 2016, 191).

Yazıtta yer alan metne bakıldığında, sadece bir kez geçen birkaç kelime dışında bütünü tekrarlardan oluşan bir yas veya nida metni olduğu görülebilmektedir. Çağdaş Uygurcada çok özel bir yeri olan *elley* sözünün kökü olduğunu düşündüğüm *ele-* sözünün geçtiği en eski yazılı metin işte bu Dongoyın Şiree yazıtlarıdır. *ele-* fiili ilgili yazıtlardan 1. Taş Batı yüzü 5. satırda geçer: $\text{𐰽𐰺𐰸} \text{ } l^2\eta me.$

Aslında Dongoyın Şiree yazıtında geçen bu kelime üzerine ilk kez ayrıntısıyla değinen Mehmet Ölmez olmuştur. Kendisi söz konusu çalışmasında yazıtta geçen metni (tekrarlanan kısımları çıkartıp farklı kısımları sıralayarak) yazı çevirisi ve Türkiye Türkçesine aktarımı ile birlikte yayımlar; $\text{𐰽𐰺𐰸} \text{ } l^2\eta me$ kelimesini Eski Uygurcadaki, Moğolca ve Kazakça gibi dillerdeki benzer sözcüklerle karşılaştırmaya çalışmıştır (bk. Ölmez 2017, 161-178). Ölmez çalışmasında sözcüğün etimolojisini emin olmamakla birlikte şu şekilde olabileceğini ifade eder: *elenim e* < **ele-* “sakin olmak; dikkatli olmak, dikkat etmek”- *η* (çokluk 2. kişi emir eki) + (*i*)*m* (teklik 1. Kişi iyelik eki ?) + *e* (seslenme, nida unsuru) (Ölmez 2017, 168). Ancak UW’nin ilk baskısında yer alan *elen* < Buryatça *eleeg* “ciğer, karaciğer; yakın akrabalar için kullanılan sevgi ve okşama sözü” ile Kazakçada *bagır* (→ *bawır*) sözünün hem “ciğer” hem de “can, yakın, yakınım” anlamlarında kullandığını da dikkate alarak ibareyi *elen* “ciğer, can, yakın” gövdesiyle ilişkilendirir ve *elenim e* ifadesini de “ey canlarım, ey dostlarım, ey yakınlarım” olarak aktarır (Ölmez 2017, 168-169).

Ölmez, bundan yola çıkarak AYS 426/5-6’de geçen *elengler tört m(a)harañçlar a* ibaresini “ay sevgili Göğün Hükümdarları” şeklinde çevirir. Krş. AYS VI, 172: “sakin olun ey Mahārājar”.

II. Eski Uygurca Metinler:

Eski Uygurca döneminden kalan yazılı metinler ister sayı bakımından ister içerdiği söz varlığı bakımından olsun Orhun Yazıtları/Köktürkçe metinlere göre daha zengindir. Fakat Orhun yazıtlarında geçse de Uygurca metinlerde henüz rastlanmayan kimi sözcükler olduğu gibi, çok nadir rastlanan sözcükler de vardır. *ele-* fiili işte bu nadir görülen sözcüklerden biridir. Söz konusu fiil şu ana kadar Eski Uygurca dönemine ait 2 metinde (kesin olarak)

tespit edilebilmiştir Ayrıca Röhrborn’un sözlüğünde *ele* madde başı altında örnek olarak verdiği bir diğer metin ise Zieme’nin “Ein uigurischer Erntesege” adlı yazısında ele aldığı hasat metnine aittir. Aşağıda *ele*- fiili sözü edilen metinlerdeki bağlam örnekleri ile sıralanacaktır.

- Altun Yaruk Sudur (AYS)’da

Suv. 5/14: *elengler edgülerim* “sakin olunuz/paniklemeyiniz sevdiklerim/yakınlarım”;

Suv 417/12: *’elengler yértinçü küzetdeşiler e* “sakin olunuz ey yeryüzünün koruyucuları!”

Suv. 426/5-6: *’elengler tört m(a)harañçalar a* “sakin olunuz ey gökyüzünün dört hükümdarı!”

Her üç satırın AYS’nin Çince paralelinde karşılığı yoktur. Görüldüğü gibi AYS’de *ele*- fiili ’l’- ve ’l’- biçimlerinde yazılmıştır.

’l’ imlası için krş. aşağıdaki *aley* ~ *al’ey* “a wedding-song, lullaby//düğün şarkısı, ninni” (Jarring 1964, 20). Ayrıca ’l’ ve ’l’ imlası aşağıda verilecek olan Çağdaş Uygurca, Kırgızca, Kazakça ve Özbekçedeki biçimleriyle karşılaştırılabilir.

- Daşakarmapathāvadānamālā (DKPAM)’da:

01250: (*korkınçig köñülin ol yeke sözledi*) *ele yek berü tınla!* “Ganz ruhig, Dämon, höre her! // sakın ol şeytan, dinle!” (BT XXXVII, 272-273). Ayrıca bk. *ele*- “(im Imperativ) ganz ruhig! gemach!” (BT XXXVII, 927a).

III. Karahanlı Türkçesi Metinleri:

- Dîvânu Lûgat'it-Türk (DLT)'te:

58^{29b}: *ele* “yavaş yavaş, yavaşça” ~ *ele ele* “yavaş yavaş, hele hele” ~ *elegil* (Dankof-Kelly 1985, 22; Kaçalın-Ölmez 2019, 167).

Çağatay Türkçesiyle yazılan metinlerde *ele-* fiili veya türevlerine şimdiye kadar rastlanmamıştır (taradığım metinlerde).

ele- fiili, tarihî dönem Türk dili sözlük çalışmalarında da değerlendirilmiş olup, sözcüğün yer aldığı en eski yazılı kaynak olarak Eski Uygurca metinler gösterilmiştir. İlgili çalışmalar şunlardır:

- Sir Gerard CLAUSON (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish (126b)*'de :

1 ele:- ‘to keep calm, move gently’ and the like; n.o.a.b.; no longer recognized by Kaş. as an ordinary V. Uyğ. VIII ff. Bud. (Ku Tao recovered from his trance and the people who had come to bury him all began to panic and run away; seeing this he said) **elepler edgü-lerim** ‘keep your heads, my good people’ (why are you running away?) *Suv.* 5, 14: **Xak. XI ele:** *harf wa ma'nāhu ruwayd* an Exclamation meaning ‘gently, slowly’; one also says **ele: ele:** ‘gently, gently’, and **ele:gil w. -gil** attached *Kaş. I 92; a.o. III 26, 1 (2 é:vet).*

Görüldüğü gibi Clauson AYS'de geçen *ele-* fiilini “sakin olmak, yavaşça hareket etmek” şeklinde anlamlandırırken Hakaniye Türkçesi dönemi söz varlığı için de DLT'de geçen *ele ~ ele ele ~ elegil* “yavaşça, yavaş yavaş” sözlerini gösterir.

- Klaus RÖHRBORN (2017), *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung II: Nomina – Pronomina – Partikeln. Band 2, aš-ežük* (178): de

älä / ’L’ < erstarrter Imp. eines extinkten Verbs *älä- (→ *älänlär*). Var.: ’L’ Ernte I 28.

Part.: Interjektion: „**ruhig, gemach!** // **sakin, rahat!**“: *ä. yäk bärü tıñla* „ganz ruhig, Dämon, hör zu!“ BT XXXVII 01250. *ä. tegükä tögürmädin* „ohne auch nur daran zu denken, langsam [zu arbeiten]“ (übers. so?) Ernte I 28.

ele- fiilinin aynı zamanda 2. kişi tekil emir-istek kipinde kalıplaşmış bir sözcük olarak da kullanıldığı örneklerde görülmektedir. Röhrborn’un, çevirisini soru işareti ile verdiği *ele tégüke tegürmedin* “ohne auch nur daran zu denken, langsam [zu arbeiten] // yavaş [çalışmayı] bile düşünmeden” ibaresi Zieme’nin söz konusu çalışmasında *ala tigüke tegürmedin* “ohne sich einen halben zukommen zu lassen// yarım ısırik olmadan” şeklinde yorumlanmıştır (Zieme 1975, 124); Zieme çalışmasında bu örneği de *ala* “bunt, halb ? // renkli, yarım” madde başı altında verir (Zieme 1975, 137a).

Yine Röhrborn’un aynı sözlüğünde *ele*-’ den türeyen *eleñler* sözü şu şekilde açıklanır:

älänlär / ’L’NKL’R < erstarrte Imperativ-Form eines Verbs *älä-. Die Bedeutung dieses Verbs, die Clauson (ED 126 b) aus DLT erschließt („to keep calm, to move gently“) passt nur für einen von den 3 Belegen des Uig. Für die anderen Belege würde eher die Bedeutung „aufmerksam sein“ in Frage kommen, die Zieme (bei einem Vortrag in Ankara im Okt. 2007) aus dem Kaz. zitiert hat (vgl. Shnitnikov, *Kazakh-English dictionary*, London usw. 1996, 81 b). Die Interpretation als Nomen *älän* und Kosewort für Verwandte (so UW 1994, 363 a) ist aufzugeben (vgl. Zieme in: *OT 7 00 110051 2011*). Var.: ’L’NKL’R Suv 417: 12, 426: 5

Part.: Interjektion: 1) „**ruhig, gemach!** // **sakin, rahat!**“: *ä. ädgülärim* „ruhig, meine Lieben!“ (u. ä.) Suv 5:14; BT XVIII S 083. 2) „**passt auf!, hört zu! (?)** // **dikkat edin!, dinleyin! (?)**“: *ä. yertinçü küzädäcilär-a* „hört zu, o Welthüter!“ (u. ä.) Suv 417:12, 426:5.

Diğer sözlük çalışmalarında *ele*- fiili ve türevlerine rastlanmamaktadır.

IV. Çağdaş Uygurcada: *elley*

Jarring’in 30’lu ve 60’li yıllar arası, Doğu Türkistan’ın Güney (özellikle Kaşgar) diyalektlerinin söz varlığını içeren sözlük çalışmasında, Çağdaş Uygurcanın günümüz edebî dilindeki *elley* sözü şu şekilde bulunur: *aley* ~ *al’ey* “a wedding-song, lullaby //

düğün şarkısı, ninni” (Jarring 1964, 20); *alaylay* → *elley-elley* (Jarring 1964,19).

Malov’un sözlüğünde ise: **alla** → *alla aytmak, alla demek* “ein Kind in den Schlaf wiegen // bir çocuğu sallayarak uyutmak” şeklinde yer verilir (Malov I, 398b).

Çağdaş Uygurcada kullanılan *elley* sözü için Uygur Tilining İzahlıq Luğiti’nde şu açıklamayı görürüz: **elley** “1. Bebeği uyuturken söylenen bir söz; 2. Bebeği uyuturken söylenen melodik koşuk (ninni)”; *elley etmek* → *elleylimesek* “ninni söyleyerek uyutmak” (UTİL, 296b). Çağdaş Uygurcada *elley* sözü sadece İli (Gulca) bölgesinde “bebek” anlamında da sıkça kullanılır¹, örneğin:

Elley qizmu oğulmu? “Bebek kız mı erkek mi?”
Elleying çong bop qaldimu? “Bebeğin büyüdü mü?”

Çağdaş Uygurca edebî dilindeki *elley* sözü, ağızlarda ise farklı şekillerde yaşamaktadır. Örneğin: Kumul Aksanı: *ölley~öllelley*; Atuş, Aksu, Kuça Aksanları: *alley*. Diğer bölgelerde ise Uygurcanın edebî yazı dilinde olduğu gibi *elley* şeklinde telaffuz edilir; ninni söylerken ise *alla* ve *elle* şeklinde de telaffuz edilir. Krş. Eski Uygurca Altun yaruk Sudur’daki farklı yazım biçimleri (“l’- ve ’l’-).

V. *elley* (ölley~öllelley~alley~alla~elle) kelimesi için olası etimoloji önerileri

(1) *ele-(e)le-y* (düşük ihtimal)

-(A)lA- eki için krş. Tr. *çek-ele-*, *kov-ala-*, *çalka-la-*, vb.

(2) *ele!* + *ey* (ünlem).

Kelime içindeki ünsüz ikizleşmesi (özellikle şarkılarda), Çağdaş Uygurcanın konuşma dilinde çok yaygın rastlanan bir dil olayıdır.

¹ Kazak Türkçesinde de bu anlamda kullanılır, bk. *eldiy* “1. ninni; 2. bebek” (KTS, 63).

Örneğin²: *ballamni* (*balamni*) “yavrumu”; *şümmügüni* (*şümikini*) “(beşik) musluğunu³”; *çinnar* (*çınar*) “çınar”; *uççup* (*uçup*) “uçup”; *pillik* (*pilik*) “fişek”; *qullan* (*qulan*) “yaban katırı”. Bu tür ünsüz ikizleşmeleri bazı sıfatlarda da görülür, örneğin: *oççuq* (*oçuq*) “açık”; *inniq* (*iniq*) “açık, belirgin”; *peqquet* (*peqet*) “asla”.

elley sözündeki *-l-* sesinin telaffuzda ikizleşmesi daha sonraki dönemlerde, kelimenin etimolojisi bilinmediği için edebî yazı diline de bu şekilde yerleşmiş ve *elley* şekli Çağdaş Uygurca sözlüklerde yerini almıştır.

Özbekçede (ninnilerde) *ele ya ele!* ~ *ala ya ala!* şeklinde söylenmesi de sondaki *ey* öbeğinin ünlem veya ses uzatmasından dolayı eklenen bir hece olduğunu gösterir. Bk. *ninni* → *alla* (Yusupova 2018, 419b). Kazakçadaki biçimi ve türevleri için bk. *eldiy* “1. Ninni; 2. bebek” (KTS, 63); *ninni* “2. (ünlem) *eldi-eldi*” (TKS, 400b); *elevlay* “şarkı melodisi” (TKS, 62a); *elevlayla-* “şarkı söylemek” (TKS, 62b). Kırgızcada ise şu şekilde görülür: *aldehy* “ninni! (beşik sallarken söylenen ninnilerin sonuna ilave edilen nakarat)” (Yudahin 1998, 24b); *aldeyle-* “ninni, ninni! Demek, ninni söylemek” (Yudahin 1998, 24b); *aldeylen-* “kendisi için ninni söylemek, ninni söylenerek uyutulmak” (Yudahin 1998, 24b) vb.

Sonuç

İlk örneği Eski Uygurca metinlerde geçtiği düşünülen *ele-* “sakin olmak, sakinleşmek” ~ *ele!* “Sakin ol! sakin!” sözü, yeni yapılan keşiflerin sonucunda bulunan Dongoyın Şiree yazıtlarında da tespit edilmiştir. Böylece kelimenin geçtiği ilk yazılı kaynağın tarihi VIII. yüzyıla kadar uzanmıştır. Çağdaş Türk dilleri arasında, *ele-/ele!* sözüne şeklen en yakın örnek Çağdaş Uygurcada ve Özbekçede görülmektedir. Bu kelime Kazakça ve Kırgızcada da az çok fonetik

² Kumul ninnisindeki örnekler seçildi; ilgili şarkının linki kaynakça kısmında verilmiştir.

³ *şümek* “bebek beşikte uyurken küçük abdest yaptığında, altının ıslanmaması için bir ucu bebeğin cinsel organına takılan, diğer ucu beşiğin alt kısmındaki idrar kabına (Uyg. *kültük*) konulan bir alet; çoğunlukla ahşap ve kemikten yapılır.” (bk. UTİL, 825b)

farkla birlikte “ninni sözü; bebek” anlamında günümüze ulaşabilen kelimelerden biridir.

Bu çalışmada özellikle Çağdaş Uygurcadaki *elley* sözü üzerinde durulmuş ve Eski Türkçe *ele-* fiiliyle bağlantısı aydınlatılmaya çalışılmıştır. Türk dilinin tarihî dönem metinlerindeki örneklerle birlikte Çağdaş Uygurcanın ağızlarındaki örnekleri de sıralanarak, söz konusu kelimedeki fonetik değişimler ve anlam değişimleri göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

elley sözü Çağdaş Uygurcada, bebeği uyuturken bebeğin sakinleşmesi, yatışıp rahatlaması için söylenen bütün yöresel ninniler için ortak bir sözdür. Çağdaş Uygurcanın İli bölgesinde ve Kazak Türkçesinde ise bunun yanı sıra “bebek” anlamında da kullanılmaktadır. Çağdaş Uygurcadaki *elley* sözünün etimolojisi ise şu şekilde yapılabilir: *ele!* + *ey* (ünlem). Kelime içindeki ünsüz ikizleşmesi (özellikle şarkılarda), Çağdaş Uygurcanın konuşma dilinde sıkça rastlanan bir durumdur. *elley* sözündeki *-l-* sesinin telaffuzda ikizleşmesi daha sonraki dönemlerde, kelimenin etimolojisi bilinmediği için Çağdaş Uygurcanın edebî yazı diline de bu şekilde yerleşmiş ve *elley* şekli Çağdaş Uygurca sözlüklerde yerini almıştır.

KAYNAKLAR

AYAZLI, Özlem (2012), *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap* (Karşılaştırmalı Metin Yayını). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

BAYNİYAZOV, Ayabek, Janar BAYNİYAZOV, Kenan KOÇ (2019), Türkiye Türkçesi -Kazak Türkçesi Sözlüğü (TKS). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford.

DANKOFF, Robert, James KELLY (1982), *MAHMŪD al-KĀŞGARĪ. Compendium of The Turkic Dialects*. (DLT) I. Harvard University.

- (1984) MAḤMŪD al-KĀŞĠARĪ. *Compendium of The The Turkic Dialects*. (DLT) II. Harvard University.
- (1985) MAḤMŪD al-KĀŞĠARĪ. *Compendium of The The Turkic Dialects*. (DLT) III. Harvard University.
- JARRING, Gunnar (1964), *En Eastern Turki-English Dialect Dictionary*. Lund.
- Kedimki Uyğur Tili Luğiti* (1989). Ürümçi: Şinciang (Xinjiang) Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı.
- KOÇ, Kenan, Ayabek BAYNİYAZOV, Vehbi BAŞKAPAN (2019), *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü (KTS)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mahmūd el-Kâşgarî , *Dîvânu Lûgat'it-Turk* (Türk Dilleri Derlemesi) (2019). Çeviren: Mustafa S. KAÇALİN; yayına hazırlayan: Mehmet Ölmez. Kabalcı yayıncılık, İstanbul.
- MÖNHTULGA, Rinçinhorol (2016): “Dongoyın Şiree Kültür Kompleksi / Dongoin Shiree Complex”, *Moğolistan'daki Türk Ayak İzleri / Turkic Footprints in Mongolia*, Ulaanbaatar, 186-191.
- ÖLMEZ, Mehmet (2017): “Moğolistan'da Yeni Bulunan Eski Türkçe ‘Dongoyın Şiree’ Yazıtları Üzerine Notlar”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 2017, 57:161-178.
- RADLOFF, Wilhelm (1893), *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, Erster Band: die Vocale. St. Petersburg.
- RADLOFF, Wilhelm, S. Ye. MALOV (1913), *Suvarṇaprabhāsa (sutra zolotogo bleska)*. Tekst ujugurskoj redakcii. 1-2. Sanktpeterburg. (Bibliotheca Buddhica. 17.) [Yeniden bs. Osnabrück 1970].
- RÖHRBORN, Klaus (1977-1998), *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien: a - ärñäk I-VI*. Wiesbaden.
- (2017), *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*. Neubearbeitung II: Nomina – Pronomina – Partikeln. Band 2: aš – äžük. Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

WILKENS, Jens (2016), *Buddhistische Erzählungen aus dem alten Zentralasien Edition der altuigurischen Daśakarmapathāvadānamālā*. Teil 1, 2, 3. (BT XXXVII) Turnhout.

YUDAHİN, K., K. (1998), *Kırgız Sözlüğü*. Türkçeye çev. Abdullah TAYMAS. TDK Yay. Ankara, (Birleştirilmiş birinci bs.) [Birinci bs. 1945].

YUSUPOVA, Nasiba (2018), *Türkçe – Özbekçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ZİEME, Peter (1975), “Ein uigurischer Erntesege”, *Alt-orientalische Forschungen*, 3, 1975: 109-143.

Kumul Ninnisi: <https://www.youtube.com/watch?v=c-IXQKp1mRo>